

ΜΑΥΡΙΔΑ

Σύννεφα μαύρα ἐπλάκωσαν μὲ χαλασμοῦ φοβέρα
Καὶ μανιασμένα σκέπασαν τὸ ξαφειρένιο φῶς.
Καὶ τί πυκνά ἂν σωριάζονται τῇ λάμπῃ νὰ θαμπώσουν,
Πίσω τους πάντα ἀνέγγιχτος δὲ μένει ὁ οὐρανός;

Στιβάζονται, στιβάζονται, παλεύουν μεταξύ τους,
Τὰ φουσκωμένα τους πλευρὰ ἀνοίγουν κι ὁ σωρὸς
Ὁ μαῦρος, λυώνει, χάνεται . . . Τὰ ξαφειρένια πλάτια
Γελοῦν ὡς πρὶν γαλήνια μὲ τὸ τρανὸ τους φῶς!

ΚΑΘΕΡΕΤΗ ΔΙΠΛΑ

Η ΠΡΩΤΗ ΕΠΙΚΡΙΣΗ

Ἀφιερώνεται τοῦ Δ. Α. ΤΣΙΜΠΟΥΚΗ, στὸ Βόλο

Ὁ φίλος μου ὁ Ἀλεξάντρ Ἰδάνοβιτς— σπουδάζουμε κ' οἱ δυὸ μας ἀπάνω κάτω τὰ ἴδια, βυζαντινολογοῦμε κ' οἱ δυὸ— ἤρθε νὰ μὲ διῇ προχτὲς τὸ βράδι, κάθησε στὴν πολθρόνα τὴν κόκκινη, κοντὰ στὸ τραπεζάκι τοῦ σαλονιοῦ, ὅπου καθότανε κάθε φορά, πῆρε δίπλα στὸ τεψὶ ἓνα τσιγαράκι, τῶκοψε στὴ μέση— ἐτσι τὸ συνήθιζε— ἀναψε τὸ ἓνα τὸ μισό κι ἀρχίσαμε τίς κουβέντες. Πολὺ μοῦ ἀρέσει νὰ κουβεντιάω μὲ Ῥούσσους. Ὁ Ῥωμῖς, ἂν καὶ φωνάζει κάμποσο, ἂν καὶ μυρολογᾷ γιὰ χίλια δυὸ πράματα, ὥστόσο τὰ βαστᾷ ὅλα μέσα του, ὅλα τὰ σημαντικά, ὅλα τὰ δικά του, τᾶχει κρυφὰ καὶ κρυμμένα στὰ ὕλλα τῆς καρδιάς του, λίγα σοῦ λείει τὸ κάτω κάτω καὶ πολὺ πιώτερα συλλογιέται. Ὁ Ῥούσος, μυστικὸ δὲν ξέρεי τί θὰ πῇ, σοῦ τὰ ξεφουρνίζει ὅλα ὅξω μεμιάς, τρελαίνεται γιὰ ὀμιλίες κ' εἶναι ἄξιος νὰ τὸ στρώσῃ ἀλάκαιρη τῇ νύχτα κι ἀκόμη τὸ πρωί, νὰ σοῦ ἀραδιάζῃ ἄρατα θέματα, μάλιστα νάρχιση νὰ σοῦ ἑομολογηθῇ τὰ καθέκαστα ποὺ τὸν ἀφοροῦνε. Μὲ τὸ στόμα του ἀνοίγει ἀμέσως τὴν καρδιά του.

Ὁ Ἀλεξάντρ Ἰδάνοβιτς εἶναι καλός, ἥσυχος, πανάγαθος ἄθρωπος. Δὲν εἶναι δὲ καὶ τόσο μωρόλογος, ποὺ νὰ σοῦ ξενοχτίσῃ γιὰ νὰ σοῦ ἀποσώσῃ κανένα του ἱστορικό. Θέλει καὶ τὸν ὕπνο του ὁ χριστιανός. Στις ἔντεκα ποῦντο σηκώνεται ἀπὸ τὴν πολθρόνα του καὶ μὲ ἀποχαρετᾷ. Μὰ ὅταν τὸ φέρῃ ὁ λόγος, ξέρει νὰ σοῦ πῇ καὶ κανένα γουστόζικο ἀνέκδοτο. Θυμᾶται τὰ παιδιακήσια του, τὰ περασμένα, τὰ νοστιμέδετα, σοῦ δίνει ὄρεξη, τὰ νοστιμέδεσαι καὶ σύ.

Ἐκείνη τῇ βραδειᾷ, μιλούσαμε γι' ἀδιάφορα πράματα, γιὰ τὸ ἓνα καὶ γιὰ τᾶλλο.

— Ἀλήθεια, λέει, διάδασα, ἔτυχε νὰ διαδάσω προχτὲς μιὰ ἐπίκριση γιὰ ἓνα σου βιβλίο, στὸ . . . »

Ο ΝΟΙΜΑΣ

καὶ μοῦ εἶπε τὸν τίτλο ἑνὸς γνωστοῦ γερμανικοῦ περιοδικοῦ.

— «Φαντάσου, τοῦ ἀποκρίνομαι, πὼς τᾶκουσα κι ἀκόμη δὲν κατώρθωσα νὰ διαδάσω τὴν ἐπίκριση.»

— «Δὲν ἀπορῶ. Συνηθίζει κανεὶς. Κοντέβουνε μάλιστα μῆνες ποὺ δημοσιέφτηκε, δίχως βλέπω νὰ σὲ μέλῃ. Νὰ εἴσουνε πὺδ νέος, θὰ τὴν ἄρπαξες, θὰ τὴν διάβαζες ἀμέσως.»

— «Τί τὰ θέλεις; Δὲν πρόφτασα.»

— «Δὲν πρόφτασες ἢ δὲν ἴδρωσέ τᾶφτί σου. Πέρικσε ὁ καιρός. Ὅλα, φίλε μου, μπορεῖ κανεὶς νὰ τὰ ξεχάσῃ, ὡς καὶ τὴν πρώτη του τὴν ἀγάπη. Ποτέ του δὲν ξεχνᾷ τὴν πρώτη ἐπίκριση γιὰ τὸ πρῶτο του τὸ βιβλίο!»

Ὁ Ἀλεξάντρ Ἰδάνοβιτς χαμογέλασε. Κατάλαβα πὼς πάλε κάτι θὰ θυμῆθηκε, ποὺ γύρεθε νὰ βρῇ τρόπο νὰ μοῦ τὸ δηγηθῇ. Δώστου πὰ καὶ γὼ κάρδουνα στὴ φωτιά.

— «Γιὰ τί ἀγάπη καὶ γιὰ τί ἐπίκριση μιᾶς; Γιὰ καλή, γιὰ κακὴ ἐπίκριση; Γιὰ κακὴ, γιὰ καλὴ γυναίκα;»

— «Τὴ γυναίκα τὴν καλή, ματάκια μου, ποῖος τὴ συνορίζεται; Νομίζει ὁ ἄντρας πὼς εἶναι χρέος τῆς ἢ καλὸσύνη. Νομίζει κι ὁ συγγραφέας πὼς τὸ χρέος του κάνει ὁ ἐπικριτὴς, κάνοντας καλὴ ἐπίκριση.» Κ' ἔσκασε στὰ γέλια ὁ Ἀλεξάντρ Ἰδάνοβιτς.

— «Ὅστε κακὴ ἐπίκριση ἐννοεῖς; Μὰ νὰ μοῦ δώσης τὴν ἄδεια νὰ σοῦ ἀντιπαρατηρήσω, πὼς ἡ παρομοίωσή σὰ νὰ κουτσάινῃ. Μὲ τὴν κακὴ γυναίκα, πόσοι νέοι—καὶ πόσοι γέροι—δὲν τὸ συλλογιστήκανε ἀπὸ τὴν ἀπελπισία τους νὰ πνιγοῦνε! Ποῖος τὸ συλλογίστηκε γιὰ μιὰ κακὴ ἐπίκριση;»

— «Ποῖος; Νά, ἐγὼ τὸ συλλογίστηκα, μὲ τὰ σωστά μου κιάλας. Πὼς μὲ βλέπεις ἐδῶ, ἀπορῶ κι ὁ ἴδιος.»

— «Ἡ μωρὸ θὰ εἴσουνε—ἢ μωρός.»

— «Εἴμουνε εἴκοσι δυὸ χρονῶ παλληκάρι, τελειόφοιτος τοῦ Πανεπιστήμιου, στὴ Μόσκα. Μὲ εἴχανε διορίσει καθηγητὴ στὸ Γυμνάσιο καὶ καμάρωνα τὸ μαδί μου τὸ φράκο μὲ τὰ χρυσὰ κουμπιά, γιὰτι τέτοια εἶτανε τότες ἡ καθηγητικὴ στολὴ στὰ γυμνάσια.»

— «Σὲ φαντάζομαι. Ὁραῖα θὰ σοῦ πήγαινε, μὲ τὸ μπόϊ σου.»

— «Ἀμέ; Ὅταν εἶχαμε καμιὰ ἐπίσημη περίσταση, φορούσαμε μάλιστα καὶ σπαθὶ στὸ πλάγι.»

— «Δὲν ἔξερες νὰ τὸ βασταξῇς καὶ σοῦ κάμανε τὴν ἐπίκριση;»

— «Τὸ βασταῶσα περίφημα. Νὰ εἶχα μόνο σπαθί, δὲ θὰ ἔλεγε κανένας τίποτα. Ἐλα δὲ ποὺ εἴκοσι δυὸ χρονῶ ἄθρωπος, ἀποφάσισα καλὰ καὶ σώ-

νει, νὰ δημοσιέψω δυὸ βιβλία, δυὸ τόμους σωστούς.»

—«Μόνος σου τοὺς εἶχες κάμει καὶ τοὺς δύο;»

—«Ναί, φίλε μου, καὶ γέλα ὅσο θέλεις. Εἶχα βγάλει τὴν ψυχὴ μου ὥσπου νὰ τοὺς καταφέρω. Κόπιαζα μέρα νύχτα. Καὶ δὲν τὸ λυπόμουνε. Ἀχ! τί ὠραία, τί βλογοημένα χρόνια ποὺ εἶτανε κεῖνα! Πῶς περνούσανε οἱ βραδεῖες, ἡσυχὰ καὶ ζεστά, τὸ χειμῶνα στὴν κάμερή μου, μὲ τὸ σιγανὸ τὸ μεθήσι ποὺ μόνο ἡ δουλειὰ ξέρει νὰ σοῦ τὸ χαρίζη, ὅταν τῆς λάμπας σου τὸ φῶς ἡμερὰ φέγγει στὸ τραπέζάκι σου, ὅταν εἶσαι βέβαιος πῶς κανέναν δὲ θάρ-θη νὰ σὲ ζαλίση, πῶς ἴσως μὲ τὸ πρωῒ, τὸ σκοτάδι τὸ ἀγαθὸ σὲ προστατέβει, πῶς καιρὸ ἔχεις ὅσο θέλεις, καὶ πιάνεις, πότε τὸ τσιγάρο, πότε τὴν πέννα σου, νὰ ὄνειροπλέκῃς ἢ νὰ γράφῃς.»

Ο Ἀλεξάντρ Ἰδάνοβιτς, ἐνῶ μιλοῦσε, κοίταζε μὲ ὀψη μακάρια τὸν οὐρανὸ—τοῦ ταβανιοῦ μου, κ' ἔδλεπες στὸ πρόσωπό του ζουγραφισμένο τὸ σλαδικο τὸ μυστικισμὸ τῆς χαρᾶς καὶ τῆς θυσίας.

Δὲν τόλμησα νὰ τὸν ἀντισκόψω καὶ ξακολού-θησε.

—«Ἀχ! τῆς λάμπας μου ἐκεῖνο τὸ φῶς τὸ γλυκὸ, πῶς τὰγαποῦσα! Ἐλεγα πῶς κάτι θὰ γίνου-νε τὰ βιβλία μου μὲ τὸ φῶς τῆς καὶ μὲ τῆς πί-στης τὸ φῶς, ποὺ ἀπαλὰ μοῦ φώτιζε τὰ σωθικά μου. Ἐλεγα πῶς ἴσως τὸ καταφέρω νὰ προσκόψω λιγάκι μὲ τὰ βιβλία μου ἢ ἐπιστήμη—τί βροηθὸς σοῦ εἶναι μιὰ τέτοια ιδέα θὰ τὸ ξέρῃς!—ἔλεγα πῶς θὰ βγῇ τίποτις ὠφέλιμο γιὰ τὴν ἀθρωπότητα, τουλάχιστο γιὰ τὸν τόπο μου, ἀπὸ τὴν ἀκατάπαφτη ἐργα-σία. Μ' ἓνα λόγο, νόμιζα τότες πῶς καὶ γὼ εἶχα μέσα μου κάτι ποὺ μπόρουσε ὁ κόσμος νὰ τὰκούσῃ.»

—«Μάλιστα εἶχες πολλὰ νὰ πῆς, ἀφοῦ τὰ εἴ-πες σὲ δυὸ τόμους.»

—«Ὁ ἓνας γράφηκε γιὰ τὰ παιδιὰ. Ἦθελα νὰ τοὺς μάθω λίγη γραμματικὴ, μὰ νάχῃ μέσα τῆς καὶ λίγη ἐπιστήμη, ὅση τὸ στομαχάκι τους σηκώνει. Ὁ κυριώτερος σκοπός μου, νὰ τοὺς δείξω πῶς τύ-πος δὲ σημαίνει τίποτα, πῶς δὲν ὑπάρχουνε τύποι, πῶς ὑπάρχει ζωὴ καὶ πῶς ἴσως ἴσως κάθε τύπος εἶ-ναι κ' ἓνα φανέρωμα ζωῆς. Πολεμοῦσα νὰ τοὺς τὸ δείξω ἀπὸ τὴ λαλιά τους τὴν ἴδια.»

—«Κρίμας! Τί κρίμα!»

—«Γιατί;»

—«Γιατὶ ἔπρεπε ἀφτὰ στὴν Ἑλλάδα νὰ τὰ πῆς. Ἀγκαλιά, δὲ θὰ καταλάβαινε κανένας... Ὡ-στε ὁ δέφτερος τόμος;»

—«Ὁ ἄλλος τόμος γιὰ κάτι πιὸ σπουδαῖα. Με-λετοῦσα τὴ μεσαιωνικὴ μας φιλολογία. Εἶτανε τότες καινούργια μελέτη.»

—«Καὶ δὲ βγῆκε νὰ σὲ παινέσῃ ὅλος ὁ κό-σμος;»

—«Ἀρχίζα νὰ φοβοῦμαι ξεναντίας πῶς δὲ μὲ διάδασε κανένας. Μὲ πόση τρομάρα ξεδίπλωνα πε-ριοδικὰ καὶ φημερίδες, νὰ διῶ ἂν καμιά ψυχὴ μὲ συλλογίστηκε, ἂν εἶχα κάμει καλὰ ἢ κακὰ, νὰ μοῦ τὸ πῇ ὁ χριστιανός, κι ἂν ἄξαφνα πουθενὰ μοῦ ξέ-φυγε κανένα λάθος, νὰ τὸ διορθώσω, νὰ ὠφεληθῶ.»

—«Ἄν εἶτανε μάλιστα κανένας ἐπαινος, ἀκό-μη καλῆτερα, τί πράμα;»

—«Καὶ βέβαια. Καλὸ, κακό, πρέπει κάτι νὰ-κούσης. Τὸ δημόσιο μορφώνει τὸ συγγραφέα, ἐπιστή-μονα ἢ φιλόλογο, κι ὁ συγγραφέας πάλι μορφώνει τὸ δημόσιο. Ἀλληλοδοῦνται. Πῶς μπορείς νὰ φαν-ναστῇς μιὰ πέννα σ' ἓνα ἔρημο νησί; Πῶς μπορείς νὰ φανταστῇς φωνὴ δίχως ἀντίλαλο; Πρέπει κιό-λας νὰ εἶναι κανένας ἢ γίγαντας ἢ λωλός, γιὰ νὰ φω.άξῃ, δίχως τριγύρω του ἀφτί.»

Ἐσκυφα τὸ κεφάλι καὶ τὸ βάσταξα τόσο χαμη-λά, καθὼς λέει ὁ ποιητής, ποὺ ταραχτήκε ὁ δύστι-χος καὶ μὲ ξώτησε τί ἔχω.

—«Τίποτα! Λίγο πονοκέφαλο.»

—«Λοιπὸν ἐγὼ πρόσμενα κι ὅλο πρόσμενα.»

—«Πρόσμενες ἐπίκριση. Ἀχ! Ἀλεξάντρ Ἰ-δάνοβιτς, θαρρῶ πῶς μοῦ τὰ χάλασες. Τί ἔγινε τῆς λάμπας σου τὸ φῶς τὸ σιγανὸ ποὺ σὲ μεθοῦσε; Ἦ μήπως εἶσαι καὶ σὺ σὰν τοὺς ἄλλους; Ῥεκλάμα θέ-λεις καὶ ἡ ἀγάπη τῆς ιδέας δὲ σοῦ φτάνει.»

—«Μὴν τὸ λές! Ἦ ἀγάπη τῆς ιδέας! Ἰσως ἴ-σως ἐπειδὴ τὴν ἀγαπᾷς, ἔχεις λαχτάρα νὰ πετύχῃ, κι ὅταν τὴ βλέπεις ποὺ πετυχαίνει, ἀχ! τί οὐράνια χαρὰ τότες ποὺ σὲ περεχύνει! Δὲν ὑπάρχει πουθε-νὰ γυναίκα ποὺ μεγαλῆτερη χαρὰ νὰ σοῦ χαρίσῃ.»

—«Ἀλεξάντρ Ἰδάνοβιτς, εἶπες τώρα καὶ τοῦ λόγου σου μιὰν ἀνοησία. Τὰσύγκριτα συγκρίνεις. Ἄς υποθέσουμε ὅπως εἶπες, πῶς τὴν ιδέα σου πο-λεμᾷς νὰ τὴ διαδώσῃς. Μιὰ γυναίκα ὥστόσο, γιὰ τοὺς ἄλλους δὲν τὴ θέλεις.»

—«Ἐσεῖς ἐδῶ στὸ Παρίσι ἔχετε πνέμα. Ποιὸς θὰ μοῦ ἀποδείξῃ ὅμως πῶς καὶ μιὰ γυναίκα δὲν τὴν ἀγαπᾷς, ἐπειδὴ ἄρεσε στοὺς ἄλλους, πῶς δὲ σοῦ ἄρεσε περισσότερο τοῦ ἴδιου ἐπειδὴ σὲ ζουλέδουνε οἱ ἄλλοι; Πῶς τὸ ξέρεις κιόλας πῶς εἶναι ὁμορφὴ, ἃ δὲν τὴ θάμασε ὁ κόσμος; Ἐσὺ μάλιστα ποὺ εἶσαι ποιητής, θὰ μοῦ τὸ ἀναιρέσῃς τάχα πῶς ἴσως ἴσως γιὰ τὸ λόγο ποὺ λατρεύεις μιὰ γυναίκα, θὰ τῆς πλέξῃς ἓναν ἐπαινο στεφάνι, καὶ τί νόημα ἔχει ἔ-νας ἐπαινος, ἂν τὸ νόημά του δὲν εἶναι ποὺ βάζεις τὰ δυνατὰ σου, γιὰ νάρεση καὶ στοὺς ἄλλους ἢ φι-ληνάδα;»

—«Πνέμα βλέπω δὲ σὰς λείπει καὶ στὴ Μόσκα.»

— «Συλλογίσου τώρα τί σημαίνει νάχης μιὰ ἰδέα. Μὰ τί λέω, νάχης; Μήπως σημαίνει πῶς τόντις θέλεις νά τὴν ἔχης ἔτσι δική σου, μόνος; Μὰ μόνος δὲ ζῇς. Ζῇς μέσα στοὺς συναθρώπους. Ἄν τὸ λοιπὸ τὴν ἰδέα σου, τὴ βρίσκεις πῶς εἶναι καλή, ὁ πόθος σου θὰ εἶναι νά τὴν καταλάβῃ ὁ κόσμος ὅλος, νά τὴν κάμῃ δική του, τὴ δική σου τὴν ἰδέα. Καὶ πῶς θὰ τὸ νοιώσῃς πῶς ἀξίζει, ἀδὲν ἀκούσῃς πῶς σὲ κρίνουνε . . . »

— «Ἡ σ' ἐπικρίνουνε »

— «Βέβαια !»

— «Μ' ἄλλα λόγια καὶ δίχως τόσες φιλοσοφίες, πρόσμενες μιὰ ἐπίκριση.»

— «Τὴν πρόσμενα, γιατί ἀγαποῦσα τὴν ἰδέα μου· ἂν εἶναι καλή, θὰ τὴν παραδεχτοῦνε· ἂν εἶναι κακή, θὰ τὴν ἀπαρνηθοῦνε. Ἄφτὸ λαχταροῦσα νὰ μάθω.»

— «Καὶ τότες, υποθέτω, ἦρθε καμιὰ ἐπίκριση, νὰ σοῦ κόψῃ τὸ βήχα.»

— «Δὲν ἦρθε μοναχὴ της. Ἦρθε πρῶτα ἓνας φίλος ἀπὸ τὴν Πετρούπολη. Πήγαμε στὴ λοκάντα τὸ βράδι, νὰ φάμε μαζί. Μιλοῦσαμε, καὶ στὴν κουδέντα, ἔτσι, μ' ἓνα ὕψος ἀδιάφορο ἢ ποῦ ἤθελε νὰ φανῇ τέτοιο, μὲ ῥωτᾷ. — «Εἶδες τὸ ἄρθρο ποὺ δημοσιέφτηκε ἀπάνω στὰ δυὸ σου τὰ βιβλία; » — «Ποῖο ἄρθρο, ἀδερφέ; Ποῦ; Ἀπὸ ποιόνε; » — «Ἀπὸ τὸν περίφημο τὸ Ζακὸύσκη, τὸν καθηγητὴ στὸ Πανεστῆμιο τῆς Πετρούπολης, στὸ γνωστὸ περιοδικὸ *Ῥούσκιη Βρέμεννη*, τίς προάλλες.» — «Στὸ Θεό σου, ποῦντο, ποῦντο, νὰ τὸ διῶ; Δὲν τόφερες μαζὶ σου; Στὴν τζέπη σου δὲν εἶναι; » — Γέλασε ὁ ἄθρως. — «Ὅχι, βέβαια !» — Μά, στὴ ζωὴ σου, τι λέει; τί γράφει; πῶς μὲ κρίνει; » — Νὰ σοῦ πῶ τὴν ἀλήθεια, δὲ θυμοῦμαι !» — «Τὴ διάβασες τίς προάλλες, καὶ δὲ θυμάσαι; Χωρατέβεις; » — «Ἄφου θὰ τὸ διαβάσῃς, μοῦ ἀποκρίνεται μὲ μιὰ ἡσυχία ποὺ ἐμένα μ' ἔκανε φουρτούνα, τί σὲ μέλει ἂν τὸ ξέχασα ἢ ὄχι; » — «Θὰ τὸ διαβάσω, ποῦ, χριστιανέ μου; » — «Νά, ἔπως κάνουμε ὅλοι, στὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Πανεπιστήμιου.» «Πῆγα, δὲν εἶτανε.» — «Πῆγες, ἔχτές; » — «Κάθε μέρα πηγαίνω, δυὸ φορές.» — «Δὲ σημαίνει. Δὲν ἔφτασε. Θὰ φτάσῃ ὅπου κι ἂν εἶναι.» Νὰ τὸν πάρῃ ὁ περὶδρομος γιὰ τὸ φλέγμα του. Ἐπίκριση τοῦ βιβλίου μου καὶ νὰ μὴν ἀγόρασε τὸν ἀριθμὸ ! Μάτι δὲν ἔκλεισα τὴ νύχτα. Συλλογίστηκα νὰ πάω νὰ ξυπνήσω κανένανε στὸ Πανεπιστήμιο, ἄξαφνα τὸν πορτιέρη, νὰ μοῦ ἀνοίξῃ, νὰ τὸ πιάσω στὸ τέλος τῶν τελῶνε τὸ περιοδικὸ ἐκεῖνο. Ἐτρεξα πρῶτ' πρῶτ'. Ἀκόμη κλειδωμένες αἱ πόρτες τῆς Βιβλιοθήκης. Ἀνάθεμάν τους ὅλους ! Προσμένω μιὰ ὥρα, μπαίνω μέσα, γυρέω. Μήτε ἱ-

χνος ἀπὸ *Ῥούσκιη Βρέμεννη*. Δὲν τὸ εἶχανε λάβει ἀπὸ τὴν Πετρούπολη, λέει. Κόντεψα νὰ πεταχθῶ — μὲ τὸ σιδερόδρομο ἐννοεῖται — ἴσια μὲ τὴν πρωτέβουσα. Καλὰ ποῦ δὲν ἔφυγα. Φτασμένο τὸ περιοδικό, μόνον ποῦ κάποιος προφέσσορας τὸ εἶχε δανειστῇ καὶ δὲν τὸ γύριζε. Ἀκούς ἐκεῖ; Ἀμέ, ἡ ἀνυπομονησία μου ἐμένα, ποῦ τέτοια ἐπίκριση θάποφάσιζε γιὰ τὸ μέλλο μου, δὲ λογάριάζε τάχα στὰ μάτια τοῦ αἰὸρ προφέσσορα, ποῦ τὸ κράτησε ἀλάκαιρη μιὰ μέρα; Τὴν ἀδριανή, νὰ το πιά στὴν κοινὴ τράπεζα ὅπου βάζουνε ὅλα τὰ περιοδικὰ στὴ μεγάλη τὴ σάλα. Μὲ τρόπο τὸ ἀγγίζω. Μόλις τόλμησα μὲ τὰ χέρια μου νὰ τὸ βαστάξω. Ἐπειτα, ἔτσι, μονομιᾶς, λαίμαργα, ἔπεσα καὶ τὸ ῥούφηξα.»

Ὁ Ἀλεξάντρ Ἰδάνσκιτς τὰ δηγότανε μὲ τόση ζέση, τόσο δραματικά, ποῦ τὸν ἄφινε κι ἀκούγα. Θέλησα ἐκεῖνη τὴ στιγμὴ νὰ ῥωτήσω τί ἔλεγε τὸ ἄρθρο μαθές. Μὰ δὲν πρόφτασα. Ἐσκυψε λυπητερὰ τὸ κεφάλι κι ἀναστέναξε·

— «Ἀχ ! τί ἄρθρο καὶ τί ἐπίκριση ! Μετάνοιωνα ποῦ τὸ διάβασα. Καὶ καταλάβαινα πῶς ὁ φίλος μου ἤθελε νὰ μὲ κοροϊδέψῃ σὰ μοῦ ἀποκρίθηκε πῶς ξέχασε τί ἔγραφε. Μήπως τέτοιο ἄρθρο ξεχνιέται; Καλέ, πῆγες θὰ ἦρθε ἀπὸ τὴν Πετρούπολη, νὰ μοῦ τὸ μάθῃ πῶς βγήκε. Βέβαια ! Ἐδλεπε πῶς δὲ σκοτώθηκα, πῶς δὲ σκοτωνόμουνε. Στοχάστηκε. — «Θὰ πῇ πῶς δὲν τὸ διάβασε !» Κ' ἔδραμε, γλήγορα γλήγορα, νὰ διῇ τὸ θάνατό μου . . . »

— «Τί μοῦ φέλνεις, μωρὲ ἀδερφέ; »

— «Σοῦ φέλνω ἐκεῖνο ποὺ συλλογιόμουνε τότες. Εἴμουνε ἀτιμασμένος. Ἀτιμασμένος μπροστὰ στὸν κόσμον. Τὸ διάβασε ὁ προφέσσορας, ἀφου τὸ δανείστηκε κιόλας. Τὸ διάβασε ὁ καθέννας, ἀφου τὸ βάλανε στὴν κοινὴ τράπεζα τῆς μεγάλης σάλας. Τί μοῦ ἀπόμνησκε νὰ κάμω; Νὰ πνιγῶ !»

— «Μά, παιδάκι μου, τὸ κάτω κάτω τί ἔλεγε τᾷρθρο; »

— «Τί ἔλεγε; Βέρος ἀφανισμός. Ἀπὸ τὴν κορφὴν στὰ νύχια. Γινόμουνε λάσπη, κι ἀπὸ ποιόνε; Ἀπὸ τὸ μεγαλύτερο κριτικὸ τῆς Ῥουσίας, ἀπὸ τὸ Ζακὸύσκη. Καὶ κεῖνα τὰ δυὸ χοντρά χοντρά λάθια ποῦ μοῦ ξεσήκωνε! Δὲν μποροῦσα πιά, φίλε μου, μήτε στὸ δρόμον ἀφανῶ. Καὶ τόντις, ἀφου τέλειωσα τὸ διάβασμά, σὰ χρειάστηκε νὰ γυρίσω σπιτί, ἔφυγα σκύφτοντας τὸ κεφάλι, μὴν τύχῃ καὶ μὲ διῇ στὸ πρόσωπο κανέναν ἀναγνώστη, κανέναν ὑπάλληλον τῆς Βιβλιοθήκης καὶ καταλάβαινε. Μιὰ καὶ βρέθηκα ὀξω, σὰν τὸ φάντασμα γλιστροῦσα δίπλα δίπλα στοὺς τοίχους τῶ σπιτιῶνε, γιὰ νὰ περάσω ἀπαρατήρητος. Πῆρα τὴν ἀνάσα μου λιγάκι, ἄμα κλειδῶσα τὴν πόρτα τῆς κάμερῆς μου. Γιὰ δυὸ μέρες, ἀδύνατο, δὲν τὸ

κούνησα. Παρακάλεσα τὸν πορτιέρη νὰ μὲ φέρνῃ τὸ φαγί μου· ἀνέβαινε, κουδούνιζε, μόλις ἀνοιγα, τὸ παίρνα μ' ἓνα χέρι καὶ μῆτε φαινόμενε. Ὁρεξὴ νὰ φάω δὲν εἶχα. Τίς σαράντα ὀχτὼ ἀλάκτριες ὥρες ποὺ ἔμεινα στὴ μοναξιά μου, μὲ παίρνανε οἱ λογισμοί, ἔφταναν σὲ ἀναγκαῖα, λογικὰ συμπεράσματα. Σίγουρο πῶς ὕστερις ἀπὸ τέτοιο ἄρθρο, νὰ ξακολουθήσω καθηγητὴς στὸ γυμνάσιο, μῆτε νὰ τὸ στοχαστῶ· θὰ μὲ πάθανε· πῶς τῆς ἀξιοπρέπειας νὰ προπάρω, νὰ δώσω τὴν παραίτησή μου. Ἴσως νὰ ἔχοισιν κίβλας ἀπὸ τὴ Μόσχα. Νὰ ἔχοισιν, ἀχ! καὶ ἀπὸ τὸν κόσμον, καὶ ἀπὸ τὴ ζωὴ, γιὰ τὸ χειρότερον εἶτανε, ποὺ ὡς τὰ τότες γιὰ τὰ ἰδανικά μου ζοῦσα, καὶ ποὺ τώρα θροῦθαλα γινόντανε τὰ ἰδανικά μου. Νά. Νέος εἶμουν, γελάστηκα. Νόμιζα πῶς κάτι ἀ-
 ἔλανε τὰ βιβλία μου· ἓνας ἡλικιωμένος, προκομμένος, σοφός, μοῦ ἔδειχνε, μοῦ ἀπόδειχνε πῶς δὲν ἀ-
 ἔλανε τίποτα. Καλὰ, φρόνιμα ἔκαμε. Θὰ σκοτωθῶ, νὰ τελειώσῃ. Μὲ τέτοια λάθη, ποὺ σήμερον πᾶ τὰ ξέρε· ὁ καθένας, πῶς νὰ ζήσῃ; Καὶ μὲ τὴν ἡσυχίαν, μὲ τὴν ἀδιαφορίαν ποὺ ἔχει ἓνας ἄνθρωπος ὅταν πᾶ μῆτε ἀπελπισμένος δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι, ἀφοῦ τὰ βλέπει ἀποτελειωμένα ὅλα μὴ καὶ σώνει, ἀφοῦ φώναζε καὶ ἀφτὸς τὸ *τετέλεται* τῆς ἀγωνίας, πῆγα στὸν προφύλακον ποὺ εἶχε δανειστῇ τὸ περίφημον τὸ περιοδικὸν καὶ ποὺ ἄκουσα χρόνια τὰ μαθήματά του. Ἦθελα νὰ τὸν ἀποχαιρετήσω—χωρὶς ἔννοεῖται νὰ τοῦ μάθω τὸ σκοπὸ μου. Ἀγκαλὰ, περιττό. Διάβασε τὸ ἄρθρον, θὰ τὸ συμπέρανε καὶ μοναχὸς τοῦ πῶς τὸ χρέος μου, νὰ πεθάνω. Μὲ δέχτηκε ὁ ἄνθρωπος μὲ χαρούμενον γελαστὸ πρόσωπον. Στοχάστηκα· εἰρωνία καὶ καμῶνεται. Σκυθρωπία λοιπὸν ἀκόμη περισσότερο.—«Τί τρέχει σήμερον, μὲ ῥωτᾷ, καὶ μοῦ τᾶχεις κατεβασμένα.» — Σάστισα μὲ τὸ ῥώτημα.—«Δάσκαλε, θὰ ξέρετε!» — «Τί νὰ ξέρω; Καὶ πῶς νὰ ξέρω τίς δουλειές σου;» — Μὰ τᾶρθρον... — «Ποῖο ἄρθρον;» — «Τὸ ἄρθρον τοῦ Ζηκούσκη, στὸ Ῥούσκιον Βρέμεννικ...» — «Ναί, ἀλήθεια, θυμοῦμαι. Ὁ καθημέρος ὁ Ζηκούσκης...» — Ὁ καθημέρος, ἀφτὸς; — «Βέβαιον, πάσκει ἀπὸ τὸ στομάχι καὶ κάποτες ξεθυμαίνει μὲ μιὰ ἐπίκριση. Τοῦ εἶναι καὶ ὠφέλιμον.» — «Ἐγὼ ἔλεγα...» — «Κατάλαβα. Γιὰ τοῦτο κατσοῦφιατες; Εἶναι τιμητικὸ πρᾶμα, ὅταν ἀρχίζει κανεὶς, νᾶχῃ τέτοια ἐπίκριση καὶ μάλιστα, ὅταν εἶναι ἡ ἐπίκριση κακὴ, θεία ἢ βελήνια. Ὁ δὲ διῆς. Κατόπι θὰ τίς ἀποθυμᾷς· θὰ γράφῃς καὶ ὁ ἴδιος.»

Στὰ μάτια τοῦ ἀγαθοῦ μου τοῦ Ἀλεξάντρ Ἰδανόβιτς ζουγραφίζονταν ἀκόμη τὸ σάστιμά του, ὅταν ἄκουσε τότες ἀπὸ τὸ δάσκαλό του τέτοια λόγια. Τῇ μεγαλύτερῃ ἐντύπωση τοῦ τὴν εἶχε δώσει

ἐκεῖνο ποὺ εἶπε γιὰ τὴ στομαχοαῤῥώστια τοῦ Ζακούσκη.

— «Μὲ χαντάκωσε μιὰ ἐπίκριση, μ' ἔσωσε μιὰ λέξη.»

— «Δὲ μοῦ λές σὲ παρακαλῶ. Ἦθελα πολὺ, μὰ πολὺ, νὰ μάθω κάτι. Γιὰ τὴν ἐπίκριση ξέρω. Τώρα, ὁ ἐπικριτὴς σου. Χωρὶς νὰ σὲ διαδάσῃ, σ' ἐπικρίνε ἢ διάδασε ὅς εἶναι τουλάχιστον ἓνα σου βιβλίον ἀπὸ τὰ δύο;»

— «Καὶ τὰ δύο μου, καλέ, τί λόγος; ἀφοῦ ἀπὸ ἄκρη σὲ ἄκρη τὰ χτυποῦσε, λάθος δὲν ἄφινε στὴ γωνία του, παράπεμπε καὶ σὲ κάθε σελίδα.»

— «Ἔτσι; Παράπεμπε κιόλας; Μεγάλον ἔθνος εἶστε σεῖς οἱ Ῥούσοι! Λοιπὸν ἀφτὸς, προτοῦ σὲ κατηγορήσῃ, σὲ εἶχε διαβάσει;»

— «Φυσικά!»

— «Καὶ παραπονοῦσιν! Τί ἀχάριστος ποὺ εἶσιν! Πρῶτα νὰ διαδάξῃ κανεὶς, καὶ ἔπειτα νὰ ἐπικρίνῃ! Νὰ ἔθνος! Μὰ, παιδάκι μου, ἐδῶ καὶ τριάντα χρόνια ποὺ γράφω, ἄλλη λαχτάρα δὲν ἔχω γιὰ τὰ βιβλία μου στὴν Ἑλλάδα.»

Δεφτέρα, εἴκοσι τέσσαρες - δεφτέρα, τριάντα μιὰ τοῦ Ἀη Δημήτρη, 1910.

ΨΥΧΑΡΗΣ

ΔΙΧΩΣ ΤΙΤΛΟ

«Ἐνα μου δῆγημα, Ἐθνικὸν Συμπόσιον, ποὺ δημοσιεύτηκε στὸ Νουμά, εἶναι, λέει, ἀφιερωμένον τοῦ Βενιζέλου.

Εἰσάγεται ἡ ἀφιέρωση, ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸνόνά του.

Τὸ δῆγημα μνήσκει.»

ΨΥΧΑΡΗΣ

Αὐτὰ τὰ λίγα λόγια ἔχουν δημοσιευτεῖ στὸν περασμένον «Νουμά». Ὅποιος τὰ διάβασε ἀπόρησε, στάθηκε, καὶ ἔβαλε δυνατὰ γέλια. Κάτι ἔπαθε ὁ Ψυχάρης! Ἡ «Ἐστία» τὰ κοροΐδεψε μὲ τὸ σαρκαστικώτερον τρόπον. Ὑστερ' ἀπὸ τὸ Μιστριώτη, τὸν Ψυχάρη!

Κι ὅμως τὰ λόγια αὐτὰ εἶναι ἀπὸ τὰ ὁμορφότερα ποὺ εἶπε ὁ Ψυχάρης. Μιὰ κραυγὴ γεμάτη ἀπὸ ἱερὴ καὶ ποιητικὴ ἀγανάκτηση. Ἐνα ποίημα ἀπὸ τὰ ὠραιότερά του. Ἐνας τόμος σὲ δύο τρεῖς σειρές. Μιὰ ζωὴ ὁλόκληρη σὲ δύο τρεῖς λόγια...

Δὲν ἔβρισε τὸ Βενιζέλο ὁ Ψυχάρης. Δὲ σηκώθηκε νὰ βάλῃ μπράβους νὰ τονε σκοτώσουνε. Δὲ θέλησε νὰ τονε εἴξῃ ἀπὸ τὴν Ἀρχή. Δὲν τοῦ ἔκανε συλλαλητήρια. Ἀπλῶς τοῦ πῆρε πίσω ἓνα τριαντάφυλλον ποὺ τοῦ εἶχε προσφέρει. Τέτοια κάνουμε ὁ-